

**Міжнародний гуманітарний університет
Факультет мистецтва і дизайну
Кафедра кіно і телебачення**

**СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Історія кіно та телебачення**

Галузь знань
Спеціальність
Назва освітньої програми

02 «Культура і мистецтво»
021 «Аудіовізуальне мистецтво та виробництво»
Аудіовізуальне мистецтво та виробництво

Рівень вищої освіти

перший (бакалаврський) рівень

Розробники і викладачі	Контактний тел.	E-mail
Професор кафедри кіно і телебачення Лупій Ярослав Васильович	050-650-61-65	yarly_46@ukr.net

1. АНОТАЦІЯ ДО КУРСУ

Історія кіно та телебачення – це дисципліна, що поєднує сучасність з минулим, надає знання у мистецтві, долучає до професійного світогляду усі надбання попередніх етапів розвитку видів, жанрів, форм аудіовізуальної продукції, це дисципліна, що виконує важливе завдання підготовки сучасних кіно-теле-фахівців-професіоналів, які здатні органічно поєднувати глибокі творчі, виробничі і теоретичні знання з практичними навичками в галузі сучасної кіно-телеіндустрії, ініціативно і творчо діяти за новітніх ринкових умов, оволодіваючи базовими теоретичними знаннями сфери кіно-телевиробництва, наближеної до високих світових стандартів якості фільму, використовуючи отримані професійні уміння для створення високоякісних текстових основ аудіовізуального контенту.

Метою вивчення дисципліни є забезпечення поглибленого вивчення і творчого опанування методології сучасного виробництва кінотелевізійного контенту для створення сучасної, конкурентоздатної продукції, а також методологій. Також метою є формування у здобувачів цілісного сприйняття кінематографу і телевиробництва у динаміці; у зв'язку з конкретними історичними умовами конкретних

країн та світу в цілому; навчити сприймати твори у контексті, невід’ємно від суспільних відношень, ідеології, моралі, смаків, естетичних ідеалів, творчих пошуків будь-якої епохи, пов’язати з сучасною практикою кіно і -телевиробництва на професійному рівні.

Передумови для вивчення дисципліни є «Історія світового мистецтва».

2. ОЧІКУВАНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ, ЯКІ ПЛАНУЄТЬСЯ СФОРМУВАТИ ТА ДОСЯГНЕННЯ ПРОГРАМНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

У процесі реалізації програми дисципліни «Історія кіно та телебачення» формуються наступні компетентності із передбачених освітньою програмою:

Інтегральна компетентність

Здатність розв’язувати складні спеціалізовані задачі та вирішувати практичні проблеми в сфері аудіовізуального мистецтва та виробництва, або у процесі навчання, що передбачає застосування методів теорії та історії аудіовізуального мистецтва і виробництва, та характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК15. Здатність до абстрактного мислення та аналізу.

ЗК17. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні та наукові цінності і досягнення суспільства.

Спеціальні (фахові) компетентності (ФК):

ФК04. Усвідомлення художньо-естетичної природи аудіовізуального мистецтва.

ФК08. Здатність збирати, аналізувати, синтезувати художню інформацію та застосовувати її в практичній діяльності.

Навчальна дисципліна «Історія кіно та телебачення» забезпечує досягнення програмних результатів навчання (ПРН), передбачених освітньою програмою:

ПРН1. Розуміти історичний, економічний, технологічний і культурний контексти розвитку правоохоронної діяльності.

ПРН19. Сприймати новітні концепції в сфері аудіовізуального мистецтва та свідомо поєднувати інновації з усталеними вітчизняними та світовими традиціями в своїй виконавській діяльності.

Заплановані результати навчання за навчальною дисципліною

Знання:

1. На понятійному рівні – основні категорії, поняття та їх визначення з курсу, зміст предмету «Історія кіно та телебачення» та його структуру, особливості його норм та інституцій.
2. Описувати: появу та розвиток мистецьких течій в області світового та українського аудіовізуального мистецтва.

Уміння:

1. Уміння професійно орієнтуватися в творчих процесах світової кінокультури.

Навички:

1. Упорядковувати набуті знання з історії кіно та телебачення у вигляді виконання індивідуальних завдань.
2. Аргументовано обговорити та пояснити індивідуально появу та розвиток течій кінематографу.

3. ОБСЯГ ТА ОЗНАКИ КУРСУ

Загалом		Вид заняття (денне відділення)			Ознаки курсу		
ЄКТС	годин	Лекційні заняття	Практичні заняття	Самостійна робота	Курс, (рік навчання)	Семестр	Обов'язкова / вибіркова
3	90	28	14	48	2	3	Обов'язкова

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	денна форма			
	усього	у тому числі		
		лекц.	прак.	сам. роб.
Тема 1. «Сінематограф» братів Люм'єр. Жорж Мельєс.	9	2	1	4
Тема 2. Початок та розвиток кіно США. Від Едісона до Гріффіта.	9	2	1	4
Тема 3. Європа після I-ї світової війни.	9	3	2	5
Тема 4. Перехід до звукового кіно. Нові принципи.	9	3	2	5
Тема 5. Гегемонія Голівуду. Кіно Америки 30-х років за часів кризи.	9	3	2	5
Тема 6. Кіно післявоєнної Європи. Зародження нової естетики.	9	3	2	5
Тема 7. Кіно України.	9	3	1	5
Тема 8. Комерційне кіно масової культури та некомерційні напрямки.	9	3	1	5
Тема 9. Сучасний стан світового кінематографу.	9	3	1	5
Тема 10. Телевізійні жанри.	9	3	1	5
Усього годин	90	28	14	48
ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ - ЕКЗАМЕН				

5. ТЕХНІЧНЕ Й ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ / ОБЛАДНАННЯ

Здобувачі отримують теми та питання курсу, основну і додаткову літературу, рекомендації, завдання та оцінки за їх виконання як традиційним шляхом, так і з використанням університетської платформи онлайн навчання на базі Moodle. Окрім того, практичні навички у пошуку та аналізу інформації за курсом, з оформлення індивідуальних завдань, тощо, здобувачі отримують, користуючись університетськими комп'ютерними класами та бібліотекою.

6. ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		денна форма
1	Тема 1. «Сінематограф» братів Люм'єр. Жорж Мельєс. Становлення кіно як виробництва. "Імперія" Пате. Кіно як мистецтво. Концепція "художнього фільму".	1
2	Тема 2. Початок та розвиток кіно США. Від Едісона до Гріффіта. Великі коміки від Макса Ліндера до Чапліна. Німе кіно Америки. Становлення Голівуду.	1
3	Тема 3. Європа після I-ї світової війни. Скандинавія, Німеччина Кіно Франції та Італії у 20-і роки. Німецький експресіонізм.	2
4	Тема 4. Перехід до звукового кіно. Нові принципи. Кіно Америки 30-х років за часів кризи. Кіно гітлерівської Німеччини. Лені Ріфеншталь. Кінопродукція країн Східної Європи.	2
5	Тема 5. Гегемонія Голівуду. Кіно Америки 30-х років за часів кризи. "Незалежні" студії Америки. Комерційне кіно масової культури та некомерційні напрямки. Телевізійне кіно, розвиток нових жанрів.	2
6	Тема 6. Кіно післявоєнної Європи. Зародження нової естетики. Італійський неореалізм. Росселіні, Вісконті, де Сіка. Розвиток європейського авторського кіно. Клер, Кокто, Фелліні, Антоніоні. Азійське кіно 50-60 років. Японія. Куросава.	2
7	Тема 7. Кіно України. Початок та розвиток національного кіновиробництва. Одеса Тимченко Дранков, Харітонов, Ханжонков та ін. Перші зірки від Асти Нільсен до Віри Холодної. Фільмування в Одесі і в Криму. Відродження Одеської кіностудії. "Золота епоха" українського кіно 20-30 р.р. Український національний сінематограф. Ю. Ілленко, С. Параджанов, Л. Биков, К. Муратова та ін.	1
8	Тема 8. Комерційне кіно масової культури та некомерційні напрямки. Телевізійне кіно, розвиток нових жанрів.	1
9	Тема 9. Сучасний стан світового сінематографу. Англія, Швеція, Іспанія. Огляд. Польща, Чехія. Румунія.	1

10	Тема 10. Телевізійні жанри. Телебачення Америки та Європи. Проблеми глобалізованого світу. Огляд сучасного ТБ України.	1
	Всього	14

7. САМОСТІЙНА РОБОТА

До самостійної роботи здобувачів щодо вивчення дисципліни «Історія кіно та телебачення» включаються:

1. Знайомство з науковою та навчальною літературою відповідно зазначених у програмі тем.
2. Опрацювання лекційного матеріалу.
3. Підготовка до практичних занять.
4. Консультації з викладачем протягом семестру.
5. Самостійне опрацювання окремих питань навчальної дисципліни.
6. Підготовка та виконання індивідуальних завдань у вигляді есе, рефератів тощо.
7. Підготовка до підсумкового контролю.

Тематика та питання до самостійної підготовки та індивідуальних завдань

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		денна форма
1	Тема 1. «Сінематограф» братів Люм'єр. Жорж Мельєс. <u>Реферат</u>	4
2	Тема 2. Початок та розвиток кіно США. Від Едісона до Гріффіта. <u>Реферат</u>	4
3	Тема 3. Європа після I-ї світової війни. <u>Реферат</u>	5
4	Тема 4. Перехід до звукового кіно. Нові принципи. <u>Реферат</u>	5
5	Тема 5. Гегемонія Голівуду. Кіно Америки 30-х років за часів кризи. <u>Реферат</u>	5
6	Тема 6. Кіно післявоєнної Європи. Зародження нової естетики. <u>Реферат</u>	5
7	Тема 7. Кіно України. <u>Реферат</u>	5

8	Тема 8. Комерційне кіно масової культури та некомерційні напрямки. <u>Реферат</u>	5
9	Тема 9. Сучасний стан світового кінематографу. <u>Реферат</u>	5
10	Тема 10. Телевізійні жанри в Україні. <u>Реферат</u>	5
	Всього	48

8. ВИДИ ТА МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Робоча програма навчальної дисципліни передбачає наступні види та методи контролю:

Види контролю	Складові оцінювання
поточний контроль , який здійснюється у ході: проведення практичних занять, виконання індивідуального завдання; проведення консультацій та відпрацювань.	50%
підсумковий контроль , який здійснюється у ході проведення екзамену (заліку).	50%

Методи діагностики знань (контролю)	фронтальне опитування; наукова доповідь, реферати, усне повідомлення, індивідуальне опитування; робота у групах; розв'язання ситуаційних завдань, кейсів, практичних завдань, екзамен (залік)
--	---

Питання до екзамену

- Особливості та значення французького авангарду.
- «Поетичний реалізм». Жан Ренуар, Жан Віго, Марсель Карне, Рене Клер, Жюльєн Дювів'є.
- Найпоширеніший жанр французького кіно (Фернандель, Жак Таті, Бурвіль, Луї де Фюнес, П'єр Рішар).
- «Нова хвиля» і якісні зміни в кіно. Лірика і філософія Франсуа Трюффо.
- Формалізм Годара. Інтелектуальні вправи Алена Рене. Клод Шаброль та інші.
- Втрата культурних надбань як проблема («451 за Фаренгейтом», «Дика дитина»).
- Мішель з «На останньому подиху». Шлях до самознищення чи привабливість пороку?
- Інтелектуальний внесок в кіно Жак-Люк Годара і Алена Рене.
- Тема сирітства у фільмах Франсуа Трюффо.
- Актор-особистість — багатство французького кіно. Жан Габен, Мішель Сімон, Мішель Морган, Жерар Філіп, Жанна Моро.
- 90-ті роки. Нові імена. Французька політика в галузі кіно. Захист національного кіно від американської експансії.
Містичний жах перед хаосом і проблема ірраціонального у фільмах німецького експресіонізму.
- Суб'єктивна інтерпретація як принцип фільмів експресіонізму. Художні особливості.

13. «Голубий ангел» Д. Штернберга як соціальне застереження Німеччині.
14. Молоде німецьке кіно. Передумови виникнення та його творці.
15. Втеча від цивілізації (Вернер Герцог).
16. Барометр внутрішнього стану людини (Фолькер Шлендорф).
17. Жіночі фільми Фасбіндера («Еффі Бріст», «Заміжжя Марії Браун», «Туга Вероніки Фосс», «Лола»).
18. Вім Вендерс і апологія життя.
19. Як виникло кіно у США і які особливості його розвитку?
20. Найпоширеніші жанри американського кіно.
21. Внесок Д.У. Гріффіта в розвиток кіно.
22. Маска Чарлі і трагікомедії Чарлі Чапліна.
23. Зв'язок між економічною кризою і фільмами про злочинність.
24. Формула успіху і самотність як фінал життя («Громадянин Кейн» Орсона Веллса).
25. Супермени американського кіно (від Дугласа Фербенкса до Марлона Брандо).
26. Культура фільмів Мілоша Формана.
27. Які здобутки і в чому значення англійської школи документального кіно?
28. Діяльність Олександра Корди — режисера і продюсера.
29. Яким чином Великобританія захищала свій кінематограф від експансії американського кіно?
30. Основні мотиви творчості Девіда Ліна.
31. В чому художня особливість і соціальне спрямування режисерів руху «розгніваних»?
32. Характеристика фільму «Ганді» Річарда Аттенборо.
33. Шведська школа психологічного кіно та її підґрунтя.
34. Образна система фільму І. Бергмана «Сьома печать».
35. Потреба віри і сумніви в існуванні Бога — один з провідних мотивів творчості Бергмана.
36. Концепція часу в «Сунічній галявині» Бергмана.
37. Міра психологічної правди у фільмах Бергмана.
38. Фільми неореалізму як нерозчленоване естетичне і моральне явище.
39. Роберто Росселіні і відданість реальному життю.
40. Два напрями творчості Лукіно Вісконті. Проблеми злочоденні та вічні.
41. Життя у вічному русі як домінанта творчості Федеріко Фелліні.
42. Внутрішня застиглість героїв Мікеланджело Антоніоні.
43. Луїс Бунюель і сюрреалізм в кіно.
44. Бунюель — співець стихійних ірраціональних сил людської природи.
45. Випробування віри у фільмі Бунюеля «Вірідіана».
46. Бунюель як спадкоємець іспанської культури.
47. Метафорична мова фільмів Карлоса Саури.
48. Літературне джерело — фільм. Спільне і відмінне.
49. Структура фільму як носій смислу.
50. Які кінематографічні засоби використані у фільмі «Расьомон»? Як вони взаємодіють?

51. Особливості акторської гри.
52. Характеристика темпоритму. Як він створюється? Яке його смислове навантаження?
53. Що єднає «Расьомон» з європейським кінематографом?
54. Творчість чеських режисерів першої половини 1960-х років.
55. Мотиви протесту у фільмах Міклоша Янчо та Іштвана Сабо.
56. Зображення Другої світової війни у фільмах польської школи.
57. Творчість Анджея Вайди.
58. Синтез документального та ігрового кіно у фільмах Кшиштофа Кесльовського.

9. ОЦІНЮВАННЯ ПОТОЧНОЇ, САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ З ПІДСУМКОВИМ КОНТРОЛЕМ У ФОРМІ ЕКЗАМЕНУ/ ЗАЛІКУ

Денна форма навчання			
Поточний контроль			
Види роботи	Планові терміни виконання	Форми контролю та звітності	Максимальний відсоток оцінювання
Систематичність і активність роботи на семінарських (практичних) заняттях			
1.1. Підготовка до практичних занять	Відповідно до робочої програми та розкладу занять	Перевірка обсягу та якості засвоєного матеріалу під час практичних занять	25
Виконання завдань для самостійного опрацювання			
1.2. Підготовка програмного матеріалу (тем, питань), що виносяться на самостійне вивчення	-//-	Розгляд відповідного матеріалу під час аудиторних занять або ІКР ¹ , перевірка конспектів навчальних текстів тощо	10
Виконання індивідуальних завдань (науково-дослідна робота здобувача)			
1.3. Підготовка реферату (есе) за заданою тематикою	Відповідно до розкладу занять і графіку ІКР	Обговорення (захист) матеріалів реферату (есе)	10
1.4. Інші види індивідуальних завдань, в т.ч. підготовка наукових публікацій, участь у роботі круглих столів, конференцій тощо.	-//-	Обговорення результатів проведеної роботи під час аудиторних занять або ІКР, наукових конференцій та круглих столів.	5
Разом балів за поточний контроль			50
Підсумковий контроль екзамен / залік			50
Всього балів			100

¹ Індивідуально-консультативна робота викладача зі здобувачами

10. КРИТЕРІЇ ПІДСУМКОВОЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ (для екзамену / заліку)

Рівень знань оцінюється:

- «відмінно» / «зараховано» А - від 90 до 100 балів. Здобувач виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно знаходити та опрацьовувати необхідну інформацію, демонструє знання матеріалу, проводить узагальнення і висновки. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, під час яких давав вичерпні, обґрунтовані, теоретично і практично правильні відповіді, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

- «добре» / «зараховано» В - від 82 до 89 балів. Здобувач володіє знаннями матеріалу, але допускає незначні помилки у формуванні термінів, категорій, проте за допомогою викладача швидко орієнтується і знаходить правильні відповіді. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

- «добре» / «зараховано» С - від 74 до 81 балів. Здобувач відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, але дає недостатньо обґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, реферату та активність у науково-дослідній роботі;

- «задовільно» / «зараховано» D - від 64 до 73 балів. Здобувач був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на середньому рівні, допускає помилки, серед яких є значна кількість суттєвих. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, рефератів (есе);

- «задовільно» / «зараховано» E - від 60 до 63 балів. Здобувач був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні, на всі запитання дає необґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки, має неповний конспект з завданнями до самостійної роботи.

- «незадовільно з можливістю повторного складання» / «не зараховано» FX – від 35 до 59 балів. Здобувач володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.

- «незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни» / «не зараховано» F – від 0 до 34 балів. Здобувач не володіє навчальним матеріалом.

Таблиця відповідності результатів контролю знань за різними шкалами

100-бальною шкалою	Шкала за ECTS	За національною шкалою	
		екзамен	залік
90-100 (10-12)	A	Відмінно	зараховано
82-89 (8-9)	B	Добре	
74-81(6-7)	C		
64-73 (5)	D	Задовільно	не зараховано
60-63 (4)	E		
35-59 (3)	Fx	незадовільно	
1-34 (2)	F		

11. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Котов Д., Ширяєв В. Сценарна майтерність. Київ : Паблішер, 2020. 256 с.
2. Десятник Г.О. Професія : Режисер кіно і телебачення. Київ : Інститут журналістики КНУ, 2018. 88 с.
3. Ширман Р. Режисура документального кіно і телевізійного фільму. Київ : КНУ, 2015. 132 с.
4. Тарковський А. Закарбований час. Київ : Альтекспрес, 2011. 268 с.
5. Яковець А.В. Телевізійна журналістика. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2009.
6. Лупий Я.В., Нагайцев А.Е. Не бедный мальчик Онегин, а добрый приятель поэта. Вариант экранизации романа в стихах. Одесса : Астропринт, 2008.
7. Мусієнко О. Українське кіно: тексти і контекст. Київ : Глобус-Прес, 2009. 432 с.
8. Зубавіна І.Б. Час і простір у кінематографі : монографія. Київ : Щек, 2008.
9. Тримбач С. Олександр Довженко: Загибель богів. Ідентифікація автора в національному часо-просторі. Вінниця : ГЛОБУС-ПРЕС, 2007. 796 с.
10. Миславський В. Н. Кінословник. Терміни, визначення, жаргонізми. Харків, 2007. 328 с.
11. Ілленко М. Кіно. Шпори для абітурієнтів. Київ, 2005.
12. Миславский В. Н. Кино в Украине (1896 - 1921). Факты. Фильмы. Имена. Харьков : Торгсинг, 2005. 576 с.

Допоміжна:

1. Брюховецька Л. Приховані фільми: Українське кіно 1990-х. Київ : АртЕк, 2003. 384 с.
2. Мащенко І.Г. Телевізійні аномалії: мас-медійні історії в деталях. Київ : ЗАТ "Телекур'єр", 2005. 216 с.
3. Баканурский А. Жизнь, игра, театральность. Одесса : Студия «Негоциант», 2004.
4. Горпенко В.Г. Пластика фільму. Київ : Мистецтво, 1984.
5. Госейко Л. Історія українського кінематографа. 1986 – 1995. Київ : KINO-КОЛО, 2005. 464 с.
6. Довженко О.П. Україна в огні: Кіноповість, щоденник. Київ : Рад. письменник, 1990. 416 с.
7. Ілленко Ю. Парадигма кіно. Київ : Абрис, 1999.
8. Загданский Е.П. От мысли к образу. 2-е изд. Київ : Мистецтво, 1990. 161 с.
9. Левчук Т., Ілляшенко В. Кінорежисура. Київ, 1981.
10. Кісін В.Б. Із творчої спадщини. Київ : КМ Academia, 1999.
11. Кісін В. Режисура як мистецтво та професія. Життя. Актор. Образ : Із творчої спадщини. Київ : Видавничий дім «КМ Academia», 1999. 268 с.
12. Скуратівський В. Екранні процеси в соціокультурних процесах ХХ сторіччя Київ : Мистецтво, 1998.
13. Фількевич Г.М. Співдружність муз. Театр – музика – кіно : монографія. Київ : Київськ. нац. ун-т театру, кіно і телебачення ім. І.К. Карпенка-Карого. 76 с.
14. Цвіркунов В. В. Сюжет (деякі питання теорії). Київ : Вид-во АН УРСР, 1963.
15. Шимон О. Сторінки з історії кіно на Україні. Київ : Мистецтво, 1964. 149 с.
16. Ейзенштейн С. Естетика кіномистецтва. Дослідження, статті, лекції. Київ : Мистецтво, 1978. 310 с.

Інформаційні ресурси:

1. Державне агенство України з питань кіно. URL: <https://degkino.gov.ua/> (дата звернення: 02.05.2020)
2. Офіційний сайт Одеської обласної організації НСФХУ. URL: <https://www.facebook.com/NSPAU> (дата звернення: 02.05.2020)
3. Офіційний сайт Одеського відділення Національної Спілки кінематографістів України. URL: <http://nsku.od.ua/novosti/712-kira-muratova-kinokonkurs-2019.html> (дата звернення: 02.05.2020)
4. Офіційний сайт UA : Культура. URL: <https://culture.suspilne.media> (дата звернення: 02.05.2020)
5. Брюховецька Л. Кіномистецтво. Кіномистецтво: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.. Київ : Логос, 2011. 391 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/149237948.pdf> (дата звернення: 02.05.2020)
<http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/1691>